

Veeziekten en noodslachting

Wat de diergeneeskunde betreft, zijn we de laatste jaren erg vooruit gegaan. Mede door de telefoon en de auto, is men veel eerder van hulp voorzien.

Hoe geheel anders was dit in mijn jonge jaren. Je moest er eerst op de fiets naar de veearts. Die kwam dan op de fiets, en later op de motor. We moeten niet denken nog vroeger, toen alles nog te voet werd afgedaan.

Er werd nog lang niet alle diergeneeskunde door een veearts gedaan, maar men ging nog veel naar een kwakzalver. In die tijd was dat meestal Pieter Westendorp, ook wel de Friese boer genoemd. Hij woonde op de Eekte, dicht bij Haarle. Hij had door jarenlange ervaring heel wat wijsheid opgedaan.

Nog vroeger, zo vertelde men vaak, was Franken in Heeten de veedokter geweest. Ik heb wel eens gelezen, dat nog veel vroeger meester Brookstad die kunst verstond, hij woonde bij Okkenbroek. In mijn jonge tijd was de eerste veearts Dr. Brink uit Deventer, later kwam Dr. Vegter in Holten, gevolgd door vele anderen.

Nu mag de diergeneeskunde ook niet meer door onbevoegden worden waargenomen.

Vroeger, heb ik gelezen, had men ook veel bij ziekte van vee gedaan aan belezen door bepaalde personen, die de kunst hiervan verstonden. Men sprak een bepaalde bezweringsformule uit. Dit lijkt ons, als nuchtere mensen wel vreemd toe. Vroeger gebeurden er dingen waarin men vast geloofde. Ik vind dat wij uit eerbied voor ons voorgeslacht, niet zomaar mogen zeggen: "Daar geloof ik niets van."

In mijn jonge jaren hadden we nog nooit gehoord van t.b.c. onder het vee. Ik weet nog heel goed dat Dr. Brink bij ons het eerste geval constateerde. De ziekte was al ver heen, de koe was al bijna een geraamte. We wisten nog niet hoeveel schade door besmetting zo'n geval bij mens en dier kon veroorzaken. Later werd dit door de overheid goed aangepakt, en moest men de dieren laten inenten, en als ze dan reageerden, hadden ze de ziekte onder de leden.

Later kwam de bestrijding van abortus (besmettelijk kalf verwerpen). Dit heeft men nu ook goed onder de knie.

Een ware veeplaag was vroeger het mond- en klauwzeer, waar het vee ontzettend onder leed. Door het verplicht in laten enten komt deze ziekte praktisch niet meer voor. In die tijd kwamen nog duizenden t.b.c. koeien aan de markt. Bij slagerij Hutten werden er zeer veel geslacht. Het waren niet meer dan geraamten. Deze komen nu niet meer aan de slagerij, ze zijn er niet meer.

Als geneesmiddel bij veeziekten gebruikten de veedokters meest zelf verbouwde of in de natuur groeiende kruiden. In de herfst, in de knollentijd was het altijd gevaarlijk met de beeste (koeien), dat ze an de wind waren (trommelzucht), en wij gaven ze hiertegen altijd pepermuntolie in.

Ook gebeurde het wel eens dat ze een knolle in de hals (in de slokdarm) kregen. Als die niet los kwam, moest de dokter die doorstoten.

's Zomers meestal hadden ze wel eens last van huwwe op t' oge (houw). Sommigen waren hier handig in om dit vliesje op het oog te verdwijnen. Haarworm aan de poot kon men ook zelf

behandelen door de poot op een plankje met kruit te zetten en dit kruit te laten ontploffen. Tegenwoordig worden ze met veel beter resultaat ingespoten.

Een zeer gevreesde ziekte, maar weinig voorkomend was vroeger miltvuur. Toen wij nog naar school gingen, was bij de Bromhaar hieraan een koe gestorven. Die werd met petroolie overgoten, en van gemeentewege verbrand, want die ziekte gold voor zeer besmettelijk. Als een koe an schot leed, ging men zogenaamd schot snien, dan maakte men een snede in de staart, en wreef hier zout en peper in. Of geneeskraft nu de uitwerking was, of door de bijting van het middel, weet ik niet, maar veelal kwamen ze wel in de benen. Ook gebeurde het wel dat er een koe aan de brom was. Een afdoende middel was om ze te loaten (bloed afnemen).

Nu nog veel voorkomend, was vroeger ook de wrang, waardoor het hele gier (uier) en de memmen (spenen) aangetast waren, vaak voorgoed bedorven. Vroeger gebruikte men als geneesmiddel de veel in het wild voorkomende wrange wortel (wrangwortel, helleboris).

De zogenaamde kopziekte, die nu veelal in het begin van het weideseizoen optreedt, kenden we vroeger niet. Toen hadden we ook nog niet het zwaar met stikstof bemeste gras. Het waren allemaal weiden met buntgras en of half heide.

Bij paarden was vroeger ook de balgzeerte (koliek) vaak dodelijk, want men had er niet de middelen tegen als tegenwoordig.

Niet zo gevaarlijk maar wel lastig was, als de paarden induus (kwade droest) waren, want dan kon men ze niet gebruiken.

Kruusberuurte (verlamming in het kruis) was ook vaak ongeneeslijk.

En zo waren er nog wel meer kwalen die bij paarden voorkwamen, zoals hoefbevangen, en een kapotte

borst door een ondeugdelijk tuig. Het was strafbaar om ze dan voor de wagen te spannen.

Het gebeurde wel eens dat ze kreupel waren, nadat ze door de smid waren beslagen. Ze waren, zoals ze zeiden, vernegeld. De hoefnagels waarmee de smid de ijzers onder het hoef sloeg, waren in het zogenaamde leven gekomen, met gevolg kreupelheid.

Onder de jonge kalveren was vroeger ook vaak ongemak (ziekte), zoals het leewater (waterzucht), waar weinig tegen was te doen. Ook veel de sch.... (diaree) wat ook niet zo best was.

Bij de varkens gebeurde het vaak, dat er plotseling een dood in het hok lag, en die had dan de begoave gehad, dit zou wel een hartziekte zijn. En we hadden vaak last van kruppele (kreupel) varkens, en dan werd hiervoor aan de varkens beendermeel gevoerd.

In de krant adverteerde men vaak fosforzure voederkalk van Van Delft, en dan stond er een afdruk van een geslacht varken bij met de slager en zijn knecht, en die zei: "Nou baas je kunt wel zien dat dat varken veel fosforzure voederkalk van Van Delft gevreten heeft, wat een botten heeft ie."

Ook gebeurde het wel eens, als men een schot (hok) vol varkens had dat er een oerbeer (binnenbeer) bij was en daar moest men met de prijs dan onderdoor. Tegenwoordig wordt door de vee-arts in een dergelijk geval de bal operatief verwijderd. Ook een hele consternatie gaf het als bij het vee, meestal

pinken (tweejarigen), het kalf niet normaal geboren kon worden, en men het kalf er af moest slachten (ontleden). Hiervoor haalde men vaak de Strokappe uit Bathmen, die hier zeer bedreven in was.

Het kwam ook nogal eens voor dat men bij het vee een noodslachting had, dan bracht het tenminste nog wat op, want de vleeskeuringswet bestond toen nog niet. Het deed eerst wel vreemd aan, toen al het vee en de varkens, die bestemd waren voor huisslachting gekeurd moesten worden, en dan gestempeld. Als ze afgekeurd werden, werden ze met petroleum overgoten, en begraven. De ophaaldienst, de N.T.F., kwam pas later. Het was ook een hele verandering, toen men de gestorven dieren naar de dichtstbijzijnde openbare weg moest brengen.

Ik weet nog dat ik op 9 Mei, 1940 ook een varken naar de harde weg had gebracht. Toen op 10 Mei, de oorlog uitbrak kwam de N.T.F. niet en ook de eerst volgende dagen niet. Ik heb het varken maar begraven.

Zoals ik al schreef, werd er veel vee van een noodslachting uitgepond. Dit gebeurde ook als men ze in de kaste (veeverzekeringsfonds) had, dan bracht het nog wat op voor de verzekering.

Ik weet nog goed dat men bij Marinusoom ook een noodslachting had en die had ze ook in de kaste. We moesten een briefje meenemen naar school of de Meester dat even wilde voorlezen. Ik hoor het hem nog zo zeggen: "Vanavond om half acht wordt er bij Marinus Marsman op het Hoge Veld een vette koe verkocht, ga er heen, en koop er een stukje van." Vader moest er 's avonds ook naar toe, helpen bij het uitponden, wij mochten niet mee: "Wichter wat zult ie doar doon, niks as in de weg lopen." Vader zei dat ze alles verkocht hadden, markbutte (mergpijpen) en al. Het Wegeltje had de kop gekocht.

Men was vroeger niet zo erg kieskewwerig (kieskeurig) en men zei dan: "As 't good e kocht is, hinderd 't oe neet." Zo was bij Grootvader vroeger eens een schaap dood gegaan aan gelligheid (leverbotziekte). Er was iemand uit de Achterhoek, die wilde het schaap wel. Hij had het bij Grootvader geslacht. Hij had naar slachters wijze, als ze beide handen moeten gebruiken, het mes in de mond genomen. Hij had al vast een stukje meegenomen: "Un lekker gebreudjen vuur de jongens." De rest zou Grootvader met de kar brengen.

Ook gestorven kalveren en varkens werden altijd door bepaalde personen op gehaald. Het was eens gebeurd dat iemand een pas begraven vet varken weer uit de grond had gehaald. Dit gebeurde door arme mensen, die vaak een schot vol wichter (veel kinderen) hadden, dan had men nog een stukske in de mirgspot (middagpot), waar ze anders niet aan toe kwamen.

Ja, er was vroeger veel armoe, maar in mijn jonge jaren werd dit al wel veel minder. Vooral na de oorlog van 1914-1918, toen er een hele opleving kwam. Van velen die beslist arm waren, is het nageslacht nu vaak wel-gesteld. Er werd gezegd: "Armoed is gin schande maar het is wel lastig."

Zo is er dan een hele verandering gekomen in de levenswijze van de mensen, en dat is iets waar we heel dankbaar voor moeten zijn. Het is te hopen dat men ook gelukkiger is, maar of we dat inderdaad ook zijn, is nog niet bewezen.

